

ПЕРШИЙ КОЛОДЯЗЬ

Той, хто розповідає історію, часом має від цього більше задоволення, ніж його слухачі. Ну, якщо це дійсно хороша історія, яка подобається оповідачеві. Самі ж, певно, маєте улюблену байку, яку можна влучно розповісти на випадковому збіговиську, коли вже всі сміються, а жінки виблискують очима? Було? Було! А чи бувало таке, що ви додавали до своєї історії щось нове?

Ну-ну, не соромтеся, то більше, що я зараз не про вас, а про Гупала, бо ви ж хочете про нього дізнатися чи ні? Так-от, я з вами такого не вчиню, нічого від себе не додам, а хто не вірить — цей момент забожусь на діріжабель. Хоча саме ця історія мені дуже давно подобається, я її ще нікому не розповідав. А сьогодні от згадав, якраз як ішов до вас.

* * *

Давно це було, бо я тоді ще не одружився, а такі речі завжди пам'ятаєш. Тіки-от позабув, куди саме ми тоді з Василем ішли: чи то на Дубчани дідька виганяти, чи то на кордон допомагати в будівництві веж? Але точно йшли вглиб гір і йшли далеко.

Той вечір ми заночували на маленькій галявині серед скель, унизу була долина, в яку ми вирішили вже вранці спускатися, бо так безпечніше. Ми розпалили багаття і готували вечерю. Точніше, я готував, бо Василь знайшов у торбі якийсь сувій, витягнув із нього полотно й сів малювати долину. Я час від часу поглядав на той малюнок, але в нього зазвичай виходило несхоже на правду, — я такого мистецтва, якщо чесно, не люблю.

Я бачив, що замість долини він малює велику гору, з вершини якої росте маленьке дерево, й тільки цікав від незадоволення, бо їсти Василь любив, як і всі наші люде, зі запасом. А ти йому готуй три порції, поки він малює щось незрозуміле.

Та Гупало на моє цикання не зважав. Він зупинився, підпер голову рукою і, дивлячись на долину, що повільно зникала в темряві, раптом промовив: «От скажи мені, Левку, а все ж велике колись було мале?».

Я дуже здивувався, бо Василь розмовляв мало, а вже на те, щоби він сам розпочинав розмову, годі було і сподіватися! А тут на тобі!

— Ти про що?

— Та про все. Річка ж починалася колись із ручая, дерево — з паростка... От лише про гори не знаю.

— Гори... завжди були гори, — відповів я, помішуючи кашу нашою великою дерев'яною ложкою, якою Василь їв, а я використовував її як ополоник. — Я особисто бачив утворення річки в повінь: учора її не було, а сьогодні вже є! Про дерева всі знають, а гори не зростають. Я гадаю, що вони були завжди, а якщо і зростають — то в себе. Тобто вростають, зменшуються.

— Гоо! — здивувався Василь, і я вирішив розвинути успіх, якщо вже так пощастило той день із бесідою:

— Ти от теж наче гора в нас. Ну, іноді, коли... треба.

— Я?

— Ти.

— Ні, я — як дерево, я теж маленький був.

— Та ладно? — здивувався я, бо про Василя майже нічого не знав. Ну, крім того, що він різко зростає, коли треба комусь допомогти, а також багато їсть і любить малювати.

— Саме так, — відповів Гупало. — Їсти скоро?

— Ні, почекай, — не здавався я і вирішив, що хай наша каша трохи пригорить, але я дізнаюся про Василево дитинство.

* * *

У горах темнішає швидко, ніби хтось накриває те сонце м'яким чорним капелюхом, які люблять носити пасухи. Василь потрохи розповідав, сонце сідало за обрій, а я навмання водив ополоником у нашому казані.

Виходило так, що років зо тридцять тому його знайшли в колодязі поблизу Чигирина, тільки він того не пам'ятає, а знає все те з розповідей бабки з дідом, котрі його і вдибали в тому колодязі. Він був маленький, на вигляд рочки чотири-п'ять, у вишиванці, в маленьких шароварах і босий. Але відразу з вусами, от що дивно.

Через ті вуса бабка з дідом намагалися не випустити Василя з подвір'я, щоби люде не дивувалися. Та новина про чудернацького хлопчика пішла гуляти округою, і до них постійно заходили різні перехожі, щоби на власні очі побачити того дорослого хлопчика чи то карлу.

Прознали про нього й цигане, котрі запропонували три кошелі срібла за Василя, щоби, значить, перепродати його до бродячого цирку, де, як кажуть, показували всілякі дива, типу бородатих жінок чи барана о двох головах. Ви ж пам'ятаєте, що я свого часу розповідав казки на базарах, бачив ті цирку й добре розумів, у чому полягав циганячий зиск.

Діда з бабою звали Іван і Катерина, було їм багацько років, десь давно за сорок, а своїх дітей Бог не дав. Тому вони Василя нікому не продали, не віддали і прогнали всіх від хати. Василь перше, що пам'ятав, — острах перехожих, особливо смаглявих. Сидів він удома, малював по стінах вугіллям і потрошки вчився говорити.

Якось біля того самого колодязя він зустрів сусідського хлопчика, і почали вони з'ясовувати, хто звідки взявся. «Я от із цього колодязя виліз», — сказав тоді Василь, а хлопчик почав сміятись і пояснив йому, що дітей зазвичай знаходять у капусті, а хитрі дорослі того стісняються й вигадують різні дурниці про лелек, хоч усім відомо, що діти народжуються круглий рік, а лелеки живуть у нас тільки тоді, коли тепло.

«Так і капуста росте недовго», — спробував посперечатися Василь, але хлопчик образився, обізвав його козлом вусатим, додав іще, що колодязь узимку замерзає і звідти теж не можна вилізи, після чого пішов. Василь набрав води й теж пішов додому, де причепився до Катерини, щоби вона йому роз'яснила, що до чого з його походженням.

* * *

Я вже посунув казан із вогнища, щоби хоч якось урятувати кашу, а Василь усе розповідав, дивлячись униз,

на долину, що танула в насуванні темряви. Отже, того дня Катерина всадила його на коліна і повторила історію про те, як одного ранку пішла по воду, а з колодязя — ти диви! — стирчить маленька голова з вусами. Вона забожилася, що так і було, що нічого не вигадала, й погодилася з тим, що версії з капустою і лелеками — дурня для дітей, але додати їй нічого.

Хіба що... Хіба що вона чула свого часу від власної бабки, як та бачила в Києві велетня, котрий кидав каміння зі стін у татюрків, що оточили місто. І хтось тоді їй сказав, що це — Гупало, який зазвичай вилазить із колодязя і захищає людей від будь-якого лиха.

«От ти і будеш мій захисник», — сказала тоді Катерина, дала Василеві пряника й дозволила з того дня малювати на стіні пічки, на якій спала. І він там зобразив велику баталію, зі стінами, пожежами та вусатим велетнем, котрий стирчав між веж.

Татюрки тоді до нас часто приходили, це зараз ми з ними більш-менш спільну мову віднайшли, — а то дуже важко, і це я вам кажу як досвідчений парламентарій. А тоді війна відбувалася чи не щорік. Не тільки татюрки — всі лихі люде потягнулися до наших земель, почувши про чарівний чорний дуб.

І незабаром кілька розбійників зазирнули по дорозі й до Катерини з Іваном. Діда відлупцювали знатно і почали шукати по хаті скарби. А які скарби там могли бути? Одне намисто і три глечики? Катерина притисла

Василя до себе і залізла під стіл, а ті лиходії почали перевертати все в хаті.

Нічого не знайшовши, один із них почав тягнути Катерину з-під столу, Василь тримав її, скільки міг, але лиходій був дорослий і кремезний, тому витяг бабку і почав на неї кричати, щоби, значить, віддала все цінне, бо вб'ють і діда, і її.

І якось лучилося, що Василеві раптом стало тісно під тим столом, він скинув його з пліч, устав і чомусь уперся потилицею в стелю. Хата тоді йому здавалася просторою, аж раптом вона стала маленька, як конура

